

สรุปผลการวิจัย ปัญหา และข้อเสนอแนะ

จากผลการทดสอบสมมติฐานที่ผ่านมาในบทที่ 3 เราสามารถสรุปผลการวิจัยทั้งหมดเกี่ยวกับบทบาทของศาลาประนอมข้อพิพาทในการรักษาความสงบเรียบร้อย รวมทั้งปัญหาและข้อเสนอแนะได้ดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ปรากฏผลดังนี้

1. ศาลาประนอมข้อพิพาทที่จัดตั้งขึ้นในจังหวัดกำแพงเพชร เป็นองค์กรที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการระงับข้อพิพาทกันเอง โดยไม่มีข้าราชการหรือผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นเข้าไปเกี่ยวข้องแต่อย่างใด ทางการจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่เริ่มและกระตุ้นให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมเท่านั้น กระบวนการต่อจากนี้ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตุลาการหมู่บ้าน การระงับข้อพิพาท ตลอดจนการติดตามผล เหล่านี้จะเป็นหน้าที่และกิจกรรมของประชาชนในท้องถิ่นทั้งสิ้น

2. ศาลาประนอมข้อพิพาทที่จัดตั้งขึ้นประสบความสำเร็จ เนื่องจากได้รับการยอมรับจาก ตุลาการหมู่บ้าน คู่พิพาท และประชาชนในท้องถิ่นอย่างมาก โดยที่การยอมรับนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความนิยมในสังคมชนบทคือ

ตุลาการหมู่บ้านส่วนใหญ่ให้การยอมรับและภูมิใจที่ได้รับตำแหน่งนี้ ในขณะที่คู่พิพาทก็มีความรู้สึกว่าคุณได้รับความยุติธรรมจากการตัดสินในคดีความเพื่อระงับข้อพิพาทของตุลาการหมู่บ้าน และยอมรับการประนีประนอมนั้นพร้อมทั้งยอมรับปฏิบัติตามคำประนีประนอมที่ตกลงกันไว้ และในส่วนของราษฎรทั่วไปที่รับรู้เรื่องราวการดำเนินงานของศาลาประนอมข้อพิพาทก็มีความคิดเห็นว่าศาลหมู่บ้านเป็นองค์กรที่มีประโยชน์ช่วยรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้านได้เป็นอย่างดีและมีความต้องการให้ดำเนินงานต่อไป

3. ศาลาประนอมข้อพิพาทเป็นองค์กรที่ก่อให้เกิดความยุติธรรมแก่ประชาชนในท้องถิ่นได้ เนื่องจากคูพิพาทที่ได้นำคดีความมาให้ศาลหมู่บ้านพิจารณาประนีประนอมต่างมีความรู้สึกพอใจในการระงับข้อพิพาทของศาลาการหมู่บ้านและยอมรับที่จะปฏิบัติตามความรู้สึกพึงพอใจของคูพิพาทที่เกิดขึ้นนั้นยอมแสดงถึงว่าคูพิพาททั้งสองฝ่ายได้รับความยุติธรรมจากการไกล่เกลี่ยประนีประนอมเพื่อระงับข้อพิพาทนั้นจึงเกิดความพอใจและยอมปฏิบัติตาม

4. ศาลาประนอมข้อพิพาทช่วยให้ลดความต่าง ๆ ที่จะขึ้นสู่กระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายไม่ว่าจะเป็น ค้ารวจ อัยการ ศาล ลคน้อยลง เนื่องจากคดีความต่าง ๆ สามารถไกล่เกลี่ยประนีประนอมยอมความกันได้ก่อนที่จะขึ้นไปสู่กระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่ซึ่งทำให้จำนวนคดีความต่าง ๆ ที่ขึ้นสู่กระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นโรงพัก และศาล มีจำนวนลดลงจากเดิมอย่างมาก

ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่าศาลาประนอมข้อพิพาทที่จัดตั้งขึ้นนี้ประสบความสำเร็จและได้รับการยอมรับอย่างมากอีกทั้งยังมีบทบาทที่สำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน ส่งผลให้เกิดความสงบสุข ความรักใคร่สามัคคีสมานสามัคคีกลมเกลียวกันภายในสังคมชนบทด้วย

ปัญหา

แม้ว่า "ศาลาประนอมข้อพิพาท" จะประสบความสำเร็จ สร้างความยอมรับในหมู่ประชาชนทั้งที่เป็นศาลาการหมู่บ้าน คูพิพาท และชาวบ้านทั่วไป อีกทั้งยังเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน แต่ก็ปรากฏว่าองค์กรดังกล่าวยังคงมีปัญหาและอุปสรรคอีกหลายประการในการดำเนินงาน ซึ่งผู้วิจัยจะขอหยิบยกขึ้นมาให้เห็นดังต่อไปนี้

1. ปัญหาด้านความต่อเนื่องของนโยบาย

ศาลาประนอมข้อพิพาทจัดตั้งขึ้นตามนโยบายของฝ่ายปกครองจังหวัด ซึ่งในขณะนั้นมีท่านผู้ว่าฯ เซาว์นวัศ สุกลาภา เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด และเป็นผู้ริเริ่มให้มีการจัดตั้งขึ้นซึ่งก็ปรากฏว่าสามารถประสบผลสำเร็จในทางปฏิบัติอย่างมากทีเดียว

เนื่องจากประชาชนทั่วไปต่างให้การยอมรับว่าเป็นนโยบายที่ดีมีประโยชน์ ต่อมาเมื่อท่านผู้ว่าฯ เซวานันท์ ได้รับการแต่งตั้งโยกย้ายไปเป็นผู้ว่าราชการเพชรบุรี การดำเนินงานตามนโยบายดังกล่าวจึงค่อย ๆ อ่อนถ่วงเนื่องจากขาดการกระตุ้น เร่งรัดเอาใจใส่จากฝ่ายปกครองจังหวัด ทั้ง ๆ ที่ในขณะนั้นประชาชนก็ยังมีความต้องการให้มีศาลหมู่บ้านอยู่ต่อไป

ผลจากความไม่ต่อเนื่องของนโยบายดังกล่าวจึงทำให้ช่วงเวลาประណมข้อพิพาทประสบความสำเร็จน้อยลงเป็นลำดับซึ่งถ้าเปรียบไปแล้วก็คงเหมือนกับเด็กที่ที่เลี้ยงกำลังประคบ ประหมงให้หัดยืนบนขาตัวเอง แต่ในขณะที่เด็กกำลังเริ่มจะยืนได้แล้วแต่ยังไม่มั่นคงนัก ที่เลี้ยงก็ปล่อยจากการดูแล ผลจึงทำให้เด็กคนนั้นต้องล้มลงอีกครั้งหนึ่ง

2. ปัญหาค้านตัวตุลาการหมู่บ้าน

ในคานของตัวตุลาการหมู่บ้านก็ปรากฏว่ายังขาดความรู้อย่างถ่องแท้ในเรื่องของกฎหมาย การอบรมต่าง ๆ ที่ได้รับยังมีน้อยเกินไป จึงทำให้ไม่สามารถเข้าใจความรู้ต่าง ๆ ทางกฎหมายได้อย่างดีพอ

3. ปัญหาในเรื่องของผลกระทบต่อสถาบันยุติธรรมอื่น ๆ

ในคานของสถาบันของรัฐที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมภายในจังหวัดกำแพงเพชรอันได้แก่ ผู้พิพากษา อัยการ ตำรวจ และฝ่ายปกครอง จากการสอบถามความคิดเห็น ปรากฏว่าส่วนใหญ่มีความเห็นด้วยโดยให้เหตุผลว่าช่วยให้ชาวบ้านที่เกิดคดีความกันขึ้นสามารถระงับข้อพิพาทลงได้โดยไม่ต้องเสียเงิน เสียเวลาทำมาหากิน ในคานของรัฐเองก็เป็นการแบ่งเบาภาระของงานทั้งยังช่วยลดงบประมาณในการนี้ด้วย

ในบางส่วนที่ไม่เห็นด้วยนั้นก็เนื่องจากเกรงว่าจะเกิดปัญหาที่ตามมาอันได้แก่

- การขาดความเป็นธรรมอันเนื่องมาจากการแทรกแซงของผู้มีอิทธิพลในหมู่บ้าน
- การก้าวก้าวอำนาจศาลซึ่งเป็นสถาบันหลักทางกระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่แล้ว

- การใช้คำว่า "ศาลหมู่บ้าน" อาจจะทำให้เกิดความเข้าใจผิด และไปซ้ำกับคำว่า "ศาล" ซึ่งเป็นสถาบันสำคัญที่มีอยู่แล้วในปัจจุบัน
- ตัวบุคคลที่จะทำหน้าที่เป็นตุลาการหมู่บ้านยังมีความรู้ทางกฎหมายไม่เพียงพอ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยที่ผ่านมาตลอดจนถึงปัญหาของศาลหมู่บ้านทั้งที่เกิดขึ้นแล้ว และที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในภายหลัง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัยและแนวความคิดที่มุ่งแก้ไขปัญหาดังกล่าวมา ดังต่อไปนี้

1. คุณสมบัติของตุลาการหมู่บ้าน

แต่เดิมตามนโยบายของทางจังหวัดกำหนดแต่เพียงว่าตุลาการหมู่บ้านจะต้องเป็นบุคคลที่ราษฎรในหมู่บ้านให้ความเคารพ นับถือ เป็นชายหรือหญิงก็ได้ ซึ่งจากผลการวิจัยและข้อคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมที่เกรงว่าตุลาการหมู่บ้านเป็นผู้มีอิทธิพล อาจจะทำให้ขาดความเป็นธรรมในการระงับข้อพิพาท ดังนั้นในด้านของคุณสมบัติของผู้ที่จะรับเลือกตั้งเป็นตุลาการหมู่บ้านควรที่จะระบุคุณสมบัติเพิ่มเติม คือ ต้องไม่เป็นข้าราชการหรือผู้มีตำแหน่งหน้าที่ทางราชการอย่างเด็ดขาด เพราะถ้าหากบุคคลที่เป็นข้าราชการหรือผู้มีตำแหน่งหน้าที่ทางราชการเป็นตุลาการหมู่บ้านจะส่งผลให้การแสดงความคิดเห็นของเขาในขณะที่ทำการระงับข้อพิพาทมีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของตุลาการหมู่บ้านคนอื่น ๆ ทำให้ขาดความเป็นธรรมในการระงับข้อพิพาทไป และนอกจากนี้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมจริง ๆ ในการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทของตุลาการหมู่บ้านควรจะต้องเลือกพื้นที่ของหมู่บ้านที่จะจัดตั้งศาลหมู่บ้านเป็นพื้นที่ที่ปราศจากกลุ่มอิทธิพล หรือกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ รวมทั้งกลุ่มเจ้าพ่อควาย เพื่อมิให้อิทธิพลของกลุ่มเหล่านี้เข้าไปแทรกแซงการทำงานของคณะตุลาการหมู่บ้านซึ่งจะทำให้เสียความเป็นธรรมไปได้

2. วาระในการดำรงตำแหน่ง

แต่เดิมตามนโยบายของทางจังหวัดกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของตุลาการหมู่บ้านไว้คราวละ 1 ปี แต่จากผลการวิจัยในการสัมภาษณ์ตุลาการหมู่บ้านที่เป็น

ตัวอย่างประชากร พบว่าส่วนใหญ่คือประมาณ 66.67 % มีความเห็นวาระเวลาดังกล่าวสั้นเกินไปทำให้บุคลากรหมู่บ้านทำงานได้ไม่เต็มที่ และเสนอวาระเวลาที่เหมาะสมควรจะเป็น 2 ปี ซึ่งผู้วิจัยก็มีความเห็นด้วยวาระเวลาในการดำรงตำแหน่งของบุคลากรหมู่บ้านควรจะกำหนดไว้คราวละ 2 ปีเพราะจะทำให้บุคลากรหมู่บ้านมีเวลาในการศึกษางานและทำงานมากขึ้น (ผู้พิทักษ์สามทนต์ในสาละวันเล็ก ศาลแรงงานมีวาระคราวละ 2 ปีเช่นกัน)

3. ความต่อเนื่องของนโยบาย

ศาลาประนอมข้อพิพาทที่จัดตั้งขึ้นนี้จะประสบความสำเร็จมากกว่าที่เป็นอยู่ถ้าหากฝ่ายปกครองของจังหวัดให้ความสนใจและให้ความสำคัญมากกว่านี้ โดยที่ส่วนกลาง คือ กระทรวงมหาดไทยควรจะได้มีการศึกษาถึงข้อดี ข้อเสียและความเป็นไปได้ของโครงการจัดตั้งศาลาประนอมข้อพิพาทขึ้นเพื่อมิให้การริเริ่มในครั้งแรกนั้นต้องสูญเปล่าไป และควรจะได้มีการกำหนดเป็นนโยบายในระดับกระทรวงเพื่อนำไปใช้ในท้องที่ของจังหวัดอื่น ๆ ที่สภาพสังคม วัฒนธรรม ต่าง ๆ เอื้ออำนวยและเหมาะสมในการจัดตั้งศาลหมู่บ้านดังกล่าวอันจะส่งผลให้เกิดความต่อเนื่องของนโยบาย

4. ความรู้ทางกฎหมาย

ปัญหาที่พบเกี่ยวกับความรู้ทางกฎหมายของศาลาหมู่บ้านก็คือในปัจจุบันศาลาหมู่บ้านยังมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่จะต้องใช้ในการประนีประนอมเพื่อระงับข้อพิพาทน้อยมาก โดยส่วนใหญ่ของการระงับข้อพิพาทมักจะอาศัยความเคารพ นับถือ ไว้นื้อเชื่อใจกัน ความรู้จักคุ้นเคยสนิทสนม ความเป็นเครือญาติกัน เหล่านี้เป็นหลักในการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท โดยละเลยความถูกต้องทางกฎหมายไปจึงทำให้การระงับข้อพิพาทที่กระทำกันนั้น ไม่ถูกต้องตามตัวบทกฎหมายเท่าใดนัก และจากการสัมภาษณ์ศาลาหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างประชากรส่วนใหญ่พบว่ามีความต้องการให้มีการอบรมความรู้ทางกฎหมายเพิ่มเติมอีก ดังนั้นขอเสนอแนะในส่วนนี้ก็คือ ฝ่ายปกครองควรจะได้มีการจัดให้มีการอบรมความรู้ทางกฎหมายเพิ่มมากขึ้น และควรจัดอบรมเป็นระยะ ๆ ตลอดเวลา ความรู้ทางกฎหมายที่ควรจะเป็นในการอบรมก็ควรจะเป็นความรู้ในเรื่องที่ศาลาหมู่บ้านต้องนำไปใช้ปฏิบัติจริงเป็นส่วนใหญ่ เช่น ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายอาญาในส่วนที่กฎหมายกำหนดไว้ให้ยอมความกันได้ เหล่านี้ ฯลฯ เป็นต้น

5. สิ่งจูงใจในการทำงานของบุคลากรหมู่บ้าน

เพื่อให้บุคลากรหมู่บ้านรู้สึกถึงความสำคัญของตำแหน่งนี้ และยินยอมเสียสละเวลาในการดำเนินงานการระงับข้อพิพาทให้ศาลหมู่บ้านอย่างเต็มที่ จึงควรที่จะมีค่าตอบแทนเล็ก ๆ น้อย ๆ แก่เขา จัดหาเครื่องแบบที่เหมาะสมตลอดจนการให้สิทธิพิเศษทางราชการบางอย่าง ฯลฯ เป็นต้น

6. สถานที่ตั้งของศาลาประนอมข้อพิพาท

ควรจะได้มีการจัดสร้างเป็นการถาวร เพื่อเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์และมีความเป็นทางการมากขึ้น

7. ชื่อที่ใช้เรียก

ชื่อที่เป็นทางการขององค์กรนี้ควรจะเป็น "ศาลาประนอมข้อพิพาท" ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว เพื่อมิให้ไปพ้องกับคำว่า "ศาล" ซึ่งเป็นสถาบันสำคัญทางกระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่แล้ว สำหรับชื่อที่ไม่เป็นทางการที่ชาวบ้านมักนิยมเรียกกันภายในหมู่บ้านว่า "ศาลหมู่บ้าน" นั้นก็ให้เรียกกันเองในหมู่ชาวบ้านเท่านั้นมิให้ใช้เรียกเป็นทางการ

8. ระยะเวลาในการบังคับให้คู่พิพาทปฏิบัติตามคำประนอมความ

เนื่องจาก คดีที่เป็นความผิดอันยอมความกันไค้นจะมีอายุความสั้นมากเพียง 3 เดือน (ปอ.มาตรา 95, 96) และการนำข้อพิพาทไปให้ศาลาหมู่บ้านพิจารณาไกล่เกลี่ยนั้นไม่มีผลทำให้อายุความของคดีนั้นหยุดลง ดังนั้นหากศาลาหมู่บ้านไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแล้วมิได้ติดตามผลการปฏิบัติตามคำประนอมความของคู่พิพาทให้แล้วเสร็จภายใน 3 เดือนก็อาจจะทำให้คดีนั้นสิ้นสุดอายุความโดยที่คู่เสียหายไม่มีโอกาสได้รับค่าชดเชยได้ เพราะฉะนั้นจึงควรกำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมให้ศาลาหมู่บ้านติดตามผลการปฏิบัติตามคำประนอมความของคู่พิพาทให้เสร็จสิ้นภายในระยะเวลา 3 เดือน

ศาลาประนอมข้อพิพาทได้รับการจัดตั้งขึ้นในจังหวัดกำแพงเพชร เป็นแห่งแรก โดยท่านผู้ว่าฯ เชาวนวิศ สุกลาภา เมื่อปี พ.ศ. 2526 และในขณะนี้ท่านผู้ว่าฯ เชาวนวิศ ก็ได้ขยายผลของโครงการนี้โดยการจัดตั้งขึ้นในจังหวัดเพชรบุรีอีกแห่งหนึ่ง

สำหรับการวิจัยถึงบทบาทของศาลาประนมช่อพิพาทในการรักษาความสงบเรียบร้อยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิจัยองค์กร "ศาลาประนมช่อพิพาท" เฉพาะที่ริเริ่มจัดตั้งขึ้นในจังหวัดกำแพงเพชร เป็นแห่งแรก ทั้งนี้ผลการวิจัยที่ได้จึงจำกัดขอบเขตเฉพาะจังหวัดกำแพงเพชร เท่านั้น ซึ่งในอนาคตข้างหน้าหากมีผู้สนใจในผลการวิจัยครั้งนี้ก็อาจจะทำการศึกษาวิจัยต่อไปโดยการศึกษาเปรียบเทียบกับผลการจัดตั้งศาลาประนมช่อพิพาทภายในจังหวัดเพชรบุรีอื่นจะนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงรูปแบบขององค์กร "ศาลาประนมช่อพิพาท" ให้มีความเหมาะสมและสามารถดำเนินงานได้สอดคล้องกับสภาพเหตุการณ์ในสังคมปัจจุบันได้อย่างดียิ่งขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย